

SÖMÜRGEÇİLİK-SONRASI KURAMLARIN ÇEVİRİ EYLEMİNE METAFORİK YAKLAŞIMLARI

Ayşe Fitnat ECE*

ABSTRACT

The act of translation, which is as old as the history of humanity, has been analyzed in the framework of various theoretical approaches. The aim of target-oriented theory and skopos theory formulated in the second half of the twentieth century is to describe the nature of translation in its proper sense. However, the post-colonial approach avoids dealing with translation in its dictionary meaning -the act of transforming a text written in a given source language to a text written in a given target language- and prefers to see it as the basis of all acts of intercultural communication. This study focuses on the ways translation is defined and analyzed by the prominent post-colonial critics, Homi Bhabha and Gayatri Chakravorty Spivak. It also deals with how the new approach to translation developed by the post-colonial critics can be interpreted and internalized by the translators whose work will inevitably be influenced by the new responsibilities assigned to them.

ÖZET

İnsanlık tarihi kadar eski bir eylem olan çeviri, farklı dönemlerde farklı kuramsal bakış açıları ışığında incelenmiştir. XX. yüzyılın ikinci yarısında etkin olan erek-odaklı kuram ile skopos kuramının amacı, gerçek çeviri eyleminin doğasını açıklamak olarak belirlenebilir. Ancak günümüzde egemen olan sömürgecilik-sonrası yaklaşım, çeviriyi sözlük anlamı -bir kaynak metnin başka bir dilde yazılmış bir erek metne dönüştürülmesi- ile değil, kültürlerarası iletişimin yapıtaşı olarak ele almaktadır. Bu çalışmada sömürgecilik-sonrası yaklaşımın önde gelen temsilcilerinden Homi Bhabha ile Gayatri Chakravorty Spivak'ın çeviri eylemini nasıl tanımladıkları ve ne

* İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Çeviribilim Bölümü, İngilizce Mütercim-Tercümanlık Anabilim Dalı'nda Yrd. Doç. Dr.

şekilde inceledikleri tartışılacak ve sömürgecilik-sonrası yaklaşımın çeviri eylemine yüklediği yeni anlamlar ile sorumlulukların çevirmenler tarafından nasıl algılanabileceği ele alınacaktır.

İnsanlık tarihi kadar uzun bir tarihi olan çeviri eylemi farklı dönemlerde farklı kuramsal bakış açıları ışığında incelenmiştir. XX. yüzyılın ikinci yarısında etkin olan erek-odaklı kuram ile skopos kuramının amacı, bir metnin yazıldığı dilden başka bir dilde tekrar üretilmesi olarak tanımlanan çeviri eyleminin doğasını açıklamak olarak belirlenebilir. Ancak günümüzde egemen olan sömürgecilik-sonrası yaklaşım, çeviriye sözlük anlamı -bir kaynak metnin başka bir dilde yazılmış bir erek metne dönüştürülmesi- ile değil, kültürlerarası iletişimin yapıtaşı olarak ele almaktadır. Bu çalışmada sömürgecilik-sonrası yaklaşımın önde gelen temsilcilerinden Gayatri Chakravorty Spivak ile Homi Bhabha'nın çeviri eylemini nasıl tanımladıkları ve ne şekilde inceledikleri tartışılacak ve sömürgecilik-sonrası yaklaşımın çeviri eylemine yüklediği yeni anlamlar ile sorumlulukların çevirmenler tarafından nasıl algılanabileceği ele alınacaktır.

Yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren özellikle Jacques Derrida ile Michel Foucault'nun çalışmalarının etkisiyle oluşan yapısalılık-sonrası kuramlar, dil, kültür, öz, tarih, iletişim ve çeviri alanındaki çalışmaları köktenci bir biçimde etkilemiştir. Metinlerin tutarlı bir içyapısı olmadığı, her okumada yeni anlamlar kazandığı, kültürlerin kendi içkin özellikleri yerine birbirleri ile olan farkları çerçevesinde tartışılabilirliği, "öz" adı verilen ve evrendeki her varlığın ona göre tanımlandığı bir "aşkın gösterge"nin var olmadığı metin okuma ve anlamlandırma stratejilerinin gözden geçirilip, yeni parametreler ışığında oluşturulmalarına olanak sağlamıştır (Derrida, 1989: 198-123). Çizgisel tarih anlayışının yerini marjinal grupların tarih dışı bırakıldığını ileri süren yeni bir tarih anlayışının alması, tarih çalışmalarındaki ilerlemeci ve rasyonel yönelimlerin sorgulanmasına neden olmuştur (Foucault, 1979: 85-97, 1995: 11-94). Kültürler ve bireyler arasında iletişimin hiçbir zaman tam olarak

gerçekleşemediğini, ifade edilmemiş düşüncelerin boşluklarının ve sessizliklerin her türlü iletişim ortamında varlıklarını koruduğunu ileri süren yaklaşım ise, kültürler ve bireyler arasında iletişim alanları yerine "görüşme" alanlarının açıldığını vurgulamıştır (Bhabha, 1997: 38). Çeviri eyleminin yüzyıllardır düşünüldüğü gibi kültürleri zenginleştirmeye yönelik "masum" bir eylem olmadığı ileri sürülmüş ve bu eylemin kültürler arasında var olan hiyerarşik düzenin güçlenmesine yardımcı olma potansiyelini taşıdığı için tehlikeli ama aynı zamanda bu hiyerarşik düzeni tehdit etme gücü olduğu için son derece etkin bir eylem olduğu tartışılmaya başlanmıştır (Spivak, 1993: 179-201).

Yapısalcılık-sonrası kuramlarla aynı dönemde oluşturulan sömürgecilik-sonrası kuramlar, teknolojik alandaki gelişmelerin etkisiyle her gün yayılan ve yayıldıkça güçlenen küresel bir kültüre sahip günümüz dünyasında yaşayan bireylerin, özellikle de tarihlerinde sömürgeci bir düzenin izlerini taşıyan bireylerin farklı kültürlerle etkileşimleri sonucu ortaya çıkan kimlik sorunlarına odaklanmışlardır. Günümüzde ulusal kültürlerle küresel kültür arasında bir görüşme ve uzlaşma alanı yaratılması yönünde genel bir eğilim vardır. İki kültür arasında var olmanın getirdiği kimlik sorunlarına çözüm arayan bireyler, kendilerini kaçınılmaz olarak çevirinin egemen olduğu bir görüşme alanında bulmaktadırlar. Bu alanda iki farklı kültürün kodları, değerleri, geleneksel yapıları birbirlerine çevrilerek değişime uğrar. Çeviri eylemi günümüzün küresel dünyasında o kadar önemli bir yer edinmiştir ki Hint asıllı yazar Salman Rushdie farklı kültürlerin egemen olduğu kozmopolit yerleşim alanlarında yaşayan insanları "çevrilmiş varlıklar" olarak tanımlamaktan kaçınmamaktadır (Simon, 1996: 135).

Sömürgecilik-sonrası kuramcılar arasında feminizm ve çeviri alanındaki yenilikçi yaklaşımları ile öne çıkan Gayatri Chakravorty Spivak, "Çevirinin Siyaseti" başlıklı makalesinde kendi çeviri deneyimlerinden -özellikle de Mahasweta Devi adlı Hintli kadın yazarın öykülerini İngilizceye çevirme sürecinden- yola çıkarak çeviri eyleminin dünya kültürleri arasındaki hiyerarşik yapı üzerindeki etkisine dikkat çeker (1993: 179-201). Çeviri eylemi, kültür kuramlarının ve kültürlerarası ilişkilerin yapıtaşı olarak ele alındığında çevirmenin sorumluluklarının artması kaçınılmazdır. Çevirmenin sorumluluklarına özel bir önem veren Spivak'ın çevirmenin çeviri sürecinde

izlemesi için kendi deneyimleri ışığında geliştirdiği yöntemin temelinde yapısalcılık-sonrası düşünürlerden Jacques Derrida'nın dile ilişkin görüşleri ve sömürgecilik-sonrası dönemde değişen kültür tanımları bulunur.

Çevirmenin kaynak metin/dil/kültür ile kurduğu ilişkinin temelinde yalnızca söz konusu kültürün parametrelerini ve dilini iyi bilmenin getirdiği yakınlık duygusunun yeterli olmadığını ileri süren Spivak, çevirmenin kendi iç dünyası ile ilgili en özel duygularını paylaşırken erek dil yerine kaynak dili kullanmayı yeğlemesi gerektiğini vurgular (a.g.y.: 183). Bu durumda çevirmen kaynak dili ve erek dili iyi bilmekle kalmayacak, kendini kaynak dilde rahatlıkla ifade edebilecektir. Kaynak dil yalnızca çevirisi yapılan metnin dili olmayacak, çevirmen onu başka bir dile çevirmek üzere okuduğu metni çözümlmek için bir araç olarak görmeyecek, kendi duygularını da o dilde yansıtabilecektir. 1980'li yıllarda çeviribilimde ağırlıklı bir yeri olan erek-odaklı kuramlarda erek metin/dil/kültür ön plana çıkarken Spivak'ın yaklaşımında çevirmenin kaynak metin/dil/kültür ile kurduğu yakınlık ilişkisi önem kazanır.

Kaynak metinle ilk karşılaşmasında çevirmen metne kayıtsız şartsız teslim olmalıdır görüşünden yola çıkan Spivak, çevirmenin kaynak metni nasıl çözümlemesi gerektiğine ilişkin bir strateji belirlerken yapısalcılık-sonrası dil kuramlarına başvurur. Çevirmen kaynak metni çözümlerken yapısalcılık-sonrası dil kuramlarının anahtar kavramları olan retorik, mantık ve sessizlikler üzerine odaklanmalıdır (a.g.y.: 180-183). Kaynak metnin biçimsel özellikleri, iç tutarlılığı ve tutarsızlıkları ve özellikle de sessiz kaldığı anlar, çevirmenin göz önüne alması gereken noktalardır. Spivak, bu noktaları gözden kaçırmadan yapılan bir metin çözümleme işlemini "samimi bir okuma" işlemi olarak adlandırır (a. g. y.: 180). Çeviri sürecinin bir dile ait sözcüklerin ve anlamların başka bir dildeki karşılığını bulma eyleminden ibaret olmadığını, çevirmenin kaynak metnin kaynak kültür içindeki yeri ve biçimsel özellikleri üzerinde düşünmesi gerektiğini ileri sürer. Yakınlık ilişkisi çerçevesinde yürütülen ve biçimsel özellikler, iç tutarlılıklar ve sessizliklere yoğunlaşan bir okuma ve çözümleme eylemi Spivak'a göre çeviri sürecinin ilk aşamasını oluşturur (a. g. y.: 183). İlk aşamayı "çeviriye hazırlık süreci" olarak adlandıran Spivak, bu süreçte çevirmenin zaman alan ve sabır isteyen bir okuma ve çözümleme işlemiyle kendini metne teslim etmesi gerektiğini ileri sürer. İkinci aşama olan

metnin erek dilde yeniden yazılma süreci ise ilk aşamadan daha az zaman alır (a. g. y.: 186-187). Bu süreçte çevirmen kaynak metnin anlam örgüsünü biçimsel özelliklerini, iç tutarlılıkları ile tutarsızlıklarını ve sessizliklerini göz önüne alarak erek dile aktarır. Erek dile tüm yabancılığı ile aktarılan kaynak metin üçüncü ve son bir aşamadan geçer (a. g. y.: 189-190). Bu aşamada taslak olarak hazırlanan erek metin son bir okuma ile düzeltilir, erek okurlar tarafından "doğru" alımlanmasına yönelik değişiklikler yapılır. Spivak bu noktada erek odaklı yaklaşımlarda ve özellikle de skopos kuramında olduğu gibi erek metnin seslendiği okurların beklentileri yerine, kaynak metnin yazarının kaynak kültürde ürettiği metnin başka bir kültürde algılanmasına yönelik beklentilerini ön plana çıkarır. "Çeviri metni ulaşılabılır kılmak istiyorsanız bunu metni yazan kişi için yapmalısınız" diyerek çevirmenlere seslenen Spivak onlardan erek metni başka bir kültürdeki yeni okurların beklentileri çerçevesinde şekillendirmek yerine, kaynak metnin yazarının önemli gördüğü ve erek kültüre kaçınılmaz olarak yabancı olan öğeler çerçevesinde şekillendirmelerini ister (a.g.y.: 191).

Spivak üç aşamalı çeviri yönteminde kaynak kültüre ait öğelerin erek kültürde asimile olmadan varlık göstermesine özel bir önem vermektedir. Günümüzün küresel dünyasında kültürlerarasındaki hiyerarşik yapının tüm gücü ile varlığını korumakta, üstelik zaman içinde daha da kemikleşmekte olduğunun altını çizen Spivak, çeviri eyleminin bu bağlamda ayrıcalıklı bir yere sahip olduğunu vurgular (a.g.y.: 190-191). Sömürgecilik-sonrası dönemde çevirmenler üçüncü dünya dillerinden egemen dillere yaptıkları çevirilerde üçüncü dünya kültürlerinin özelliklerini egemen kültürlerin normları içinde eritme stratejisini seçtikleri anda, kültürlerarasında var olan hiyerarşik düzeni sağlamlaştırmış, böylece de eşitlikten uzak, gücünün iktidarına dayanan yapının korunmasında çeviri eylemini bir araç olarak kullanmış olurlar (Simon, 2002:135). Ancak çevirmenler tam tersi bir stratejiyi benimsediklerinde, başka bir deyişle kaynak kültüre özgü öğelerin erek kültürde asimile olmasına izin vermedikleri anda, çeviri eylemi kültürler arasındaki hiyerarşik yapıyı tehdit eden özgürleştirici ve eşitlikçi bir eylem olabilir. Bu strateji izlenerek yapılan çeviri eylemi, hiyerarşik düzene hizmet etmeyi reddederek kültürlerin görece eşitliğini sağlamak yolunda atılmış bir adım olarak ele alınabilir. Çevirmenlere çok önemli sorumluluklar yükleyen Spivak, onların kültürler

arasındaki hiyerarşik yapılanmanın bilincinde olarak çeviri eylemine soyunmaları gerektiğinin altını çizer (1993: 182). Üçüncü dünya dillerinden egemen dillere yapılan çevirilerde kaynak kültürler için öğelerin erek kültürlerin normları içinde yok olması Spivak'a göre son derece tehlikelidir. Çevirmenler kaynak kültüre özgü öğelerin erek kültürün filtresinden geçirilip asimile olmasına izin verdiklerinde Üçüncü Dünya ülkelerinde üretilen edebiyat yapıtlarının egemen dillerde birbirlerinden farkı kalmaz, aynı çeviri stratejisi ile kültürel farklılıklar silinerek erek dilde "hayali" bir Üçüncü Dünya Edebiyatı yaratılır (Simon, 1996: 149).

Türk yazarlarının yapıtları, günümüzde eskiye oranla yabancı dillere, özellikle İngilizce'ye daha fazla çevrilmektedir. Amerika Birleşik Devletleri'nde ve Avrupa ülkelerinde Türk edebiyatına duyulan ilgi gün geçtikçe artmaktadır. Türkçe'den İngilizce'ye yapılan çeviri etkinliğinin artması ile Türk kültürüne ait öğeler de dönüştürülerek Amerikan ve İngiliz kültürlerinde yer alacaktır. Başka bir deyişle kaynak kültür Türk kültürü, erek kültür ise İngiliz ve Amerikan kültürleri olacaktır. Türk yazarların yapıtlarını çevirmeye soyunan çevirmenler, kaynak kültür ile erek kültürün içinde bulunduğu hiyerarşik yapılanmanın bilincinde olduklarında kendilerini bekleyen iki tehlikenin varlığını hissedeceklerdir: Türk kültürünün İngiliz ya da Amerikan kültürü içinde erime tehlikesi ve çeviri metinlerde Türk kültürüne ait öğelerin dönüştürülmeden korunması durumunda ürettikleri metinlerin erek okurlar tarafından fazlasıyla "yabancı" bulunup reddedilmesi, okunmaması tehlikesi. Kaynak kültüre ait öğelerin kesinlikle asimile olmadan erek kültüre aktarılması gerektiğini savunan Spivak'a göre çevirmenler ancak bu stratejiyi izleyerek var olan kültürlerarası hiyerarşinin korunması yerine sorgulanmasına hizmet edebilirler. Bu durumda çevirmenler, çeviri sürecinde ürettikleri çözümleri, özellikle de kaynak kültüre ait öğelerin erek kültürde ne şekilde temsil edileceğine dair çözümleri, yalnızca dilsel çözümler olarak değil, siyasi yansımaları olan çözümler olarak görmekle farklı bir bakış açısı kazanabilirler.

Spivak çeviri eyleminin iki kültür arasındaki ilişkileri yöneten, sürekli değişim halindeki parametreler çerçevesinde ele alınması gerektiğini ileri sürer (1993: 189). Bu noktada "kültür" tanımı ön plana çıkar. Sömürgecilik-sonrası dönemin küreselleşen dünyasında "kültür" tanımları değişmiştir. Homi

Bhabha'nın "kültür" tanımına getirdiği yeni yaklaşım bağlamında kullandığı "kültürel çeviri" kavramı, günümüz dünyasında yaşanan kültürlerarası ilişkileri anlamlandırmada yol gösterici olabilir.

Homi Bhabha ilk kez 1994 yılında yayımlanan *Kültürün Yeri* adlı kitabında yer alan makalelerinde sömürgecilik-sonrası toplumlarda yaşanan kültürler arası ilişkileri inceleyebilmek için modernist kültür tanımlarının yerini kültür üzerine yeni saptamaların alması gerektiğini ileri sürer (19-40). Günümüzde kültürü yalnızca kendisine ait özellikler, normlar, kodlar ve parametrelerden oluşan tutarlı ve sabit bir oluşum olarak ele almak mümkün değildir; çünkü dünyanın hiçbir yerinde başka kültürlerden soyutlanmış olarak, tek başına varlığını sürdüren bir kültürel ortam yoktur. Her kültür en azından küresel kültür ile ilişkiye girmek, çoğu zaman da büyük kentlerde olduğu gibi farklı etnik kültürel oluşumlar ile görüşme alanlarında kendisine ait kodları ve normları gözden geçirmek zorundadır. Bhabha, farklı kültürlerin bir arada bulunmasının 'kültür çeşitliliği' ya da 'kültür farkları' bağlamında ele alınmasına karşı çıkar (a. g. y.: 34). Kültürlerin gözlemlenebilir, saydam olgular olmadıklarını, ancak Batılı modernist söylemin çok uzun bir süredir onları kendi görüş açısına göre sınıflandırma işlemine soyunduğunu belirten Bhabha, kültürlerin tek başlarına anlamlandırılmalarının olanaksız olduğunu ileri sürer. Herhangi bir kültüre ait kodlar, normlar ve parametreler o kültür başka bir kültür ile ilişkiye girdiği anda görünürlük kazanır. Bhabha'ya göre bu ilişki "üçüncü alan" adını verdiği, iki kültürün de egemenlik alanı olmayan, kültürlerin birbirleri ile karşılaşmasına olanak sağlayarak onlar arasında güce dayanmayan ilişkilerin kurulmasına sahne olan bir "ara alan"dır (a. g. y.: 38). Kültürler "üçüncü alan"da birbirlerini tanımaya, anlamaya çalışırken birbirleri ile görüşür ve bu sırada bir kültüre ait kodlar, normlar ve parametreler karşılıklı olarak diğer kültüre ait kodlar, normlar ve parametreleri bulur ve kaçınılmaz olarak bir dönüşümden geçer. Bu kaçınılmaz dönüşüme Bhabha "kültürel çeviri" adını verir ve çeviri eyleminin kültürler arası ilişkilerin yapıtaşını olduğunu vurgular (a. g. y.: 226-227).

1990 yılında yayımlanan *Kimlik, Topluluk, Kültür, Farklılık* adlı kitapta yer alan "Üçüncü Alan" başlıklı söyleşide Homi Bhabha "kültürel çeviri" kavramı ile nasıl bir çeviri eylemini işaret ettiğini şöyle açıklar: "Bu noktada

'kültürel çeviri' kavramını kullanmak istiyorum [...] bu kavram ile vurgulamak istediğim durum, tüm kültür formlarının bir şekilde birbirleri ile ilişkili olduğudur; kültür formlarının birbirleri ile ilişkisi olması kaçınılmazdır, çünkü kültür bir gösterileni olan, sembolik bir etkinliktir" (209-210). Bhabha'nın sözünü ettiği çeviri eylemi, gerçek çeviri eylemi, başka bir deyişle bir kaynak metnin başka bir dilde yazılmış bir erek metne dönüştürülmesi değildir. Bhabha, geleneksel çeviri eyleminden farklı bir çeviri eylemine işaret ettiğini kendisiyle yapılan söyleşide açık bir dille ifade eder: "... 'Fransızca'dan İngilizce'ye çevrilmiş bir kitap' ifadesindeki dar anlamda dilsel çerçevedeki..." çeviri eyleminden değil, Walter Benjamin'in vurguladığı şekliyle "dilsel gösterge içindeki yer değiştirme" eyleminden söz ettiğini belirtir (a. g. y.: 210). Bhabha'nın yaklaşımında çeviri metaforik bir anlam kazanır ve günümüzün küresel dünyasında kültürlerin birbirleri ile karşılaşma ve etkileşime geçme anlarında görüşme ile birlikte kaçınılmaz olarak ortaya çıkan eylem türü olarak ele alınır.

"Çeviri, kültürler arası iletişimin performatif doğasıdır" sözleri ile Bhabha farklı kültürlerin birbirleri ile karşılaşma anlarında kültürel kod, norm ve parametrelerin dönüşüme uğradığını, bir çeviri eyleminden geçtiğini ileri sürer (1994: 228). Günümüzde doğdukları kentlerden ya da ülkelerden farklı yerlerde yaşamayı seçmiş bireyler, kültürel kimlik edinme ve bu kimliği koruma çabalarında kendilerini Bhabha'nın sık sık sözünü ettiği "üçüncü alanda", kendi kültürlerini egemen kültüre çevirirken bulurlar (Bassnett, 2002: 3-4). Doğal olarak kendi kültürleri egemen kültürün kodlarının etkisi altında bir dönüşüme uğrar. Bu dönüşümün asimilasyonla sonuçlanması bir zorunluluk değildir; farklı kültürlerin birbirleri ile karşılaştıkları yerleşim alanlarında, özellikle de metropollerde Bhabha'nın deyimiyle "melez kültürel alanlar" oluşur. Aslında küresel kültürün dünyanın her bölgesini egemenliği altına aldığı çağımızda yerel kültürler melezleşmek, başka bir deyişle kendilerine ait sandıkları özellikleri küresel kültürün kodları ile dönüştürmek zorundadırlar. Kültürlerin birbirleri ile olan farklılıkları ile değil sözde farklılıkların temelinde yatan benzerlikleri bağlamında görüşme ve çeviri eylemleri ile "üçüncü alanda" kurdukları ilişkiler, bireylerarası hatta uluslararası kültürel iletişimin yapıtaşını oluşturmaktadır.

Sömürgecilik-sonrası dönemin önde gelen kuramcılarında Gayatri Chakravorty Spivak ile Homi Bhabha yeni dünya düzeni, kültür ve siyaset alanındaki çalışmalarında çeviri eylemine önemli bir yer vermişlerdir. Yüzyıllardır farklı alanlardan kuramcılarının incelediği çeviri eylemi, 1980'li yıllarda diğer bilim dallarından ayrılarak özerk bir bilim dalı haline gelen çeviribilimin ana inceleme nesnesini oluşturmuştur. Ancak günümüzde hiçbir bilim dalında çalışmalar diğer bilim dallarından bağımsız olarak yürütülmemektedir. Bilimlerarası çalışmaların ivme kazanması, çeviribilimi de doğal olarak etkilemiş ve çeviri eyleminin doğasını anlamak üzere yola çıkan çeviribilimciler 1990'lı yıllardan itibaren yapısalcılık-sonrası ve sömürgecilik-sonrası kuramcılarının yaklaşımlarından yararlanmış, böylece de çeviribilimi bilimlerarası çalışmalarla zenginleştirmişlerdir. Örneğin; Michael Cronin çevirmeni kültürler arasında seyahat eden bir gezgin olarak tanımlamış ve yirminci yüzyılın ikinci yarısında yazılmış gezi kitaplarından yola çıkarak kültürlerarası ilişkilerde çevirinin ve çevirmenin rolünü incelemiştir (2000). Michaela Wolf ise kültür çalışmaları alanında geliştirilen yeni yaklaşımlar çerçevesinde çeviri eylemindeki temsil sorununu ele almıştır (2002: 180-192).

Çevirmenler için bir yöntem sunan Gayatri Chakravorty Spivak, çeviri eyleminde çevirmenin önemli bir sorumluluk üstlendiğini vurgulamıştır. Çevirmenin kaynak kültüre karşı olan sorumluluğunun altını çizen Spivak, kendi çeviri deneyimlerinden yola çıkarak üç aşamalı bir çeviri yöntemi oluşturmuştur. Kaynak metne teslim olma, kaynak metnin anlam örgüsünü bir taslak halinde erek dilde yeniden oluşturma ve bu taslağı erek dil normları bağlamında düzeltme olarak açıklanabilecek bu yöntemde önemli olan çevirmenin iki kültür arasındaki güç ilişkilerini göz ardı etmemesidir. Üçüncü Dünya dillerinden egemen dillere yapılan çevirilerde kaynak metindeki erek kültüre yabancı öğelerin çeviri eylemi sonucu erek kültüre asimile edilerek aktarılması kültürler arasındaki hiyerarşik yapının onaylanması anlamına gelir. Bu durumda çeviri eylemi, özgürleştirici ve eşitlikçi bir eylem olmaktan çıkıp hiyerarşik yapının kemikleşmesine hizmet eden baskıcı bir eylem olarak görülür. Ancak çevirmen kaynak kültüre ait öğelerin erek kültürde yok olmasına izin vermediği sürece kültürler arasındaki hiyerarşik yapıyı tehdit eden çeviri metinler üretebilir ve böylece de çeviri eylemi kaynak kültür ile erek kültür

arasında görece bir eşitliğin sağlanması yolunda atılmış önemli bir adım olarak ele alınabilir.

Homi Bhabha, Spivak'tan farklı olarak çeviri eylemini koşt söylem olarak değerlendirmeye karşıdır. Bhabha bir dilde üretilmiş metnin başka bir dilde yeniden yazılması olarak tanımlanan çeviri eyleminin kültürlerarası ilişkilerde kavram koştuluğu dışında bir işlev yüklediğini ileri sürer. Farklı kültürlerden gelen bireyler birbirleri ile karşılaştığında, her iki tarafın kültürüne ait kodlar hiçbirinin egemenliğinde olmayan bir “üçüncü alan”da buluşmuş olur. Bhabha, bu görüşme sürecinde kültürel kodların dönüşüme uğradığını ve bu işlemin “kültürel çeviri” olarak adlandırılması gerektiğini belirtir. Bu noktada çeviri eylemi anlam koştuluğu ötesinde bir işlev yüklenerek, küresel dünyadaki kültürlerarası ilişkilerin temel yapıtaşı olarak öne çıkar.

Günümüzde teknolojik gelişmelerin hız kazanması ve özellikle de İnternet kullanımının yaygınlaşmasıyla bireylerarası ve kültürlerarası ilişkiler yoğunlaşmış ve çeviri eylemi de günlük, kültürel ve siyasi yaşamın ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Bu durum çevirmenlere farklı sorumluluklar yüklemiştir; şöyle ki, kültürler arasındaki hiyerarşik yapının kemikleşmesine hizmet etmeyecek çeviriler üretmeyi amaçlayan çevirmenler, kaynak kültürlere özgü öğelerin egemen erek kültürlere aktarımında asimile olmalarına izin vermeyeceklerdir. Kültürler arasındaki ilişkilerin kültürel kodların dönüşüm geçirip birbirine çevrilmesi ile yürütüldüğünün bilincinde olmak ise çevirmenlerin hem kaynak metnin içinde soluk aldığı kültürel dinamikleri hem de erek metnin parçası olacağı kültürel dinamikleri anlamak yolunda bir adım atmalarına olanak sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Bassnett, Susan. “Preface to the Third Edition”, *Translation Studies*, London: Routledge, 2002, ss. 1-5.
- Bhabha, Homi. *The Location of Culture*, London: Routledge, 1997.
- Bhabha, Homi. “The Third Space” Interview with Homi Bhabha, *Identity, Community, Culture, Difference*, ed. Jonathan Rutherford, London: Lawrence & Wishart., 1990, ss. 207-222.

- Cronin, Michael. *Across the Lines Travel, Language, Translation*, Cork: Cork University Press, 2000.
- Derrida, Jacques. “Structure, Sign and Play in the Discourse of the Human Sciences”, *Modern Criticism and Theory*, ed. David Lodge, Essex: Longman Group, 1989, ss. 108-123.
- Foucault, Michel. *Ders Notları*, çev. Selahattin Hilav, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1995, ss. 11-94.
- Simon, Sherry. *Gender in Translation*, London: Routledge, 1996, ss. 134-168.
- Simon, Sherry. “Germaine de Stael and Gayatri Spivak: Culture Brokers”, *Translation and Power*, ed. Maria Tymoczko and Edwin Gentzler, Amherst: Boston University of Massachusetts Press, , 2002, ss. 121-141.
- Spivak, Gayatri Chakravorty. *Outside in the Teaching Machine*, “The Politics of Translation”, London: Routledge, 1993, ss. 179-201.
- White, Hayden. “Michel Foucault”, *Structuralism and Since*, ed. John Sturrock, Oxford: Oxford University Press, ss. 85-97.
- Wolf, Michaela. “Culture as Translation – and Beyond Ethnographic Models of Representation in Translation Studies”, *Crosscultural Transgressions Research Models in Translation Studies II Historical and Ideological Issues*, ed. Theo Hermans, Manchester: St. Jerome Publishing, 2002, ss. 180-192.